

Szelecsényi Norbert kiváló partnernek bizonyult; a „Kísérő” minden rezzenésében követte Tarjánit.

Ezen az estén egy időre valóban feltöltődünk, hiszen kivételes zenei élményben volt részünk.

HUSZAR Elvira

TELEVÍZIÓ

OPTIMISTÁK

Főnnállása óta a legjelentősebb művészeti vállalkozása az Újvidéki Televízió Sinkó Ervin *Optimisták* című regényének ekranizálása. Az még akkor is, ha a hét részes sorozatban a kétségkívül nagyobb feladat (forgatókönyv, rendezés, kivitelezés, vágás stb.) a Magyar Televízióra hárult. Hogy mégsem pusztá közreműködésre egyszerűsödött az újvidékiek koproducenti szerepe, hogy jelenlétük nemcsak formális jellegű volt, igazolható azzal is, hogy stúdióink dramaturgja, szerkesztője és gyártásvezetője szintén résztvevője volt a munkának, de leginkább azzal — és ezt nyomatékkal kell hangsúlyoznunk —, hogy az egész produkción érezni a munkában szaktanácsadóként résztvevő Bosnyák István keznyomát. Pontosabban az ő regényértelmezését veszi át a rendező. Nem véletlenül említjük Bosnyák nevét, mert nyilván ő ebben a filmes csapatban az, aki nemcsak a regény, hanem az egész sinkói életmű minden pórúsát ismeri. Dömölky János rendezőnek is biztos támpontja lehetett amikor az *Optimisták* cselekményének mélyrétegeibe hatolt, vagy amikor a sokszálú mű rejtettebb összefüggéseinek labirintusában próbált eligazodni. Bosnyák István forgatókönyve alapján készült az az egy órás dokumentumfilm is, amely érdekes dramaturgiai megoldással, az *Optimisták* hőseit megszemélyesítő színészekkel mondatja el, mi történt a regény szereplőivel a re-

Sinkó Ervin: *Optimisták*. Rendező: Dömölky János. Forgatókönyv: Schulze Éva, Szántó Erika, Dömölky János, Sükösd Mihály. Dramaturg: Schulze Éva, Végel László. Szaktanácsadó: dr. Bosnyák István. Történelem-szakértő: dr. Barsányi György. Szerkesztő: Liszakay Tamás, Saffer Pál. Főgyártásvezető: Gergő Péter, Kárpáti László. Operatőr: Zentai László. Díszlet: Vayer Tamás. Jelmez: Jánoskúti Márta. Zeneszerző: Tamássy Zdenkó. Vágó: Hertzka Vera. Hang: Hegedűs László. Fővilágosító: Marton József, Varga Zoltán. Főbb szerepekben: Eperjes Károly, Takács Katalin, Andorai Péter, Hernádi Judit, Udvaros Dorottya, Haumann Péter, Jordán Tamás, Paál István, Bán János, Koltai Róbert, Blaskó Péter, Egri Márta, Reviczki Gábor, Sinkovits Imre, Fazekas István, Óze Lajos, Papp Zoltán... Soltis Lajos, Ferenczi Jenő, Földi László, Ábrahám Irén, Páthy Mátyás, Faragó Árpád. Készítette a Magyar Televízió és az Újvidéki Televízió a MAFILM közreműködésével. Újvidéki Televízió és a Belgrádi Televízió egyes csatornája, 1984. október 18.—december 3.

gény megírása után. Báti József és Cinner Erzsi, azaz Sinkó Ervin és felesége, Rothbart Irma életútja ez, a „ráadás” annak a majd ötven évnek a története, ami 1919 és Sinkó Ervin 1967 márciusában bekövetkezett halála, illetve feleségének nem sokkal későbbi öngyilkossága között játszódott le. Egyfajta nyilvános irodalomórának tekinthető ez a regényhez szervesen nem kapcsolható, de az író életét és munkásságát vizuális eszközökkel is bemutató adás. De felismerhető ebben a sorozatzáró nyolcadik részben az Optimisták teljes szellemiségére visszautaló mozzanat is: az a bizonyos, néha talán már túlhangsúlyozott, etikus magatartásforma. „...már a gyerek Sinkó is etikusként viszonyul az irodalomhoz... — írja Bosnyák a *Vázlatok egy portréhoz* című könyvében. — Az etikus fantázia hatalma, mely birtokosát felfokozott intenzitású azonosulásra, együttérzésre, stigmatizációra kényszeríti alkotás közben is: ez magyarázza a tényt, hogy Sinkó legsikeresebben megformált prózaszereplői kivétel nélkül etikus emberek, kisebb-nagyobb mértékben pozitív vagy negatív moralitású lények, akiknél a *külső* dinamizmus a kompozícióban másodlagos szerepet kap, szemben a *belső* cselekményességgel, a moralitás szférájában zajló mozgásokkal. Sinkó prózájának (...) a szereplők etikai konfliktusai, erkölcsi problémákkal és magatartáskérdésekkel való nyílt vagy inkognitóban történő vívódása ragadja magával az olvasót...”

Ezt az etikus, sinkói, pontosabban Báti József-i magatartást hangsúlyozza legerőteljesebben a film is. Tekintettel arra, hogy az *Optimisták* eszmeregény, amelyben nem a történelem, inkább az egyéni sorsok elevenednek meg, a rendező feladata nem volt sem könnyű, sem egyszerű. Ha történetileg kellett volna végigjárni azt az utat, amit Báti tesz meg Tisza István meggyilkolásának időpontjától a Tanácsköztársaság bukásáig, akkor a történelmi dokumentumfilmek sablonjába illeszthetnénk az ekranizált *Optimistákat*, de a sorozat a sokkal bonyolultabb, a regény történetiségét eszmeiségét egyszerre adó feladatot vállalta magára, úgy hogy középpontba a hit és cselekvés kérdése került.

A sorozat műfaji kérdése azonban nem dönthető el egyértelműen, mindvégig a társadalmi és történelmi dokumentumfilm mezsgyéjén áll. Többnyire Bátin, azaz az egyénen keresztül, az egyén oldaláról látatja a világ eseményeit, másrészt a regényben többnyire csak a háttérben játszó konkrét történelmi események itt korabeli, eredeti dokumentumfilm-be tékek révén elevenednek meg, felerősítve így a tévéfilm dokumentumjellegét. A film tehát átveszi a regénynek a valós és fiktív elemekkel történő építési módszerét, azzal a különbséggel, hogy a tévésorozat dokumentumbe tékeit inkább hangulatfestő jellegűnek érezzük.

Regényekranizálásnál sokszor komoly buktató a cselekmény átültetése is. Kíváltk, ha a forgatókönyv szigorúan ragaszkodik valamennyi jelentősebbnek vélt eseményhez és hűségesen követi a regény epikus cselekményét. Akkor a film könnyen az egyszerű újramesélés hatását keltheti. Ha pedig túl merészen szelektálva nyúlnak az irodalmi alap anyagához, meg-

történhet, hogy elvágják a góckhoz vezető idegszálakat is, s ezzel a mélyebb összefüggések válnak érthetetlenné. Az *Optimisták* esetében a forogatókönyvnek a regény iránti alázatát látjuk, ugyancsak ezt tapasztaljuk látván a rendező lassúbb tempóját, amellyel a lélek és az értelem mélyén zajló eseményeket kívánta érzékeltetni. Csakhogy ezek az események jobbára nem filmszerűek, s így óhatatlanul is a vontatottság érzését keltik, és úgy tűnik, mintha a regénynek sem lenne nyolc órányi filmcselekménye. A nagyobb, körülményes nekifutások egyben eséseket is jeleznek. Érzésünk szerint a regény Bati figuráját egyszerűbben építi, mint a film. Ezen kívül a regényben lehet oldalakon át gondolkodni, töprengeni úgy, hogy az az olvasó számára is élményszerű legyen, a filmben viszont nem. A film a cselekvés műfaja, regényoldalakat helyettesíthet, egy-egy kifejező mozdulat vagy tekintet. Ilyenkor szükségtelen sok szöveggel „megtámogatni”, mert oda vezet, hogy több lesz a kelleténél, veszíti belső töltését. Hogy ezúttal is történt.

Az *Optimisták* tévéfilm változata mindenekelőtt egy következetes magatartásforma vizsgálatát tűzte ki céljául, s hogy ezt példaképpül állítsa nézői elé. Ennek érdekében körbejárja a problémát, azt, hogyan viselkedik a forradalmár, elsősorban a maga fogalmazta helytállási normák között. A filmsorozat is jól érzékelteti, hogy egy írócsoport eszmei lázadása zajlott le, s ezen belül Bati etikus magatartása, pontosabban etikusabb magatartása különböztette meg társaitól. Talán a kecskeméti epizóddal sikerült ezt a legjobban érzékeltetni.

A forogatókönyv és a rendező is ügyelt arra, hogy az egyes folytatások zártak legyenek, de ugyanakkor tartalmazzák a következő részbe vezető motívumokat. Ilyen vonatkozásban jól kihasználták a regény adta lehetőségeket. Gondoljunk csak Bati és Eisinger szabadkai, majd pesti találkozására, vagy a főhős és Cinner Erzsi, majd a Vértes és Bati közötti viszony képezte továbbvezető hidak adta lehetőségek kihasználására. Ha kissé terjengősen is érezzük a filmsorozatot, mégis azt kell mondanunk, sikerült készítőinek földarabolni és újból összefogni a művet, s közben a konfliktusok is kellőképpen érzékeltethők maradtak. Nem látványos film az *Optimisták*, mint ahogy a regény sem a látvány lehetőségét kínálja föl, hanem a szereplők cselekedeteinek és lelki világának elemzését.

Színészilleg szerepe összetettségénél fogva a legnehezebb feladata a Bati megismerésére Eperjes Károlynak volt. Rendkívül széles skálán kellett játszania. Szinte gyerekfejjel hirdeti meg a szabadkai kávéházban „a most már mindig a nép fog ítélni”¹ eszméjét, melyről később be kell látnia utópia volt csupán. Pesten a Szovjetházban sorsdöntő események pergőtüzében áll, a nagy társadalmi, történelmi feladatok közepette őrlődik, s közben szerelmi ügyei is összekuszálódnak. A nagy és igaznak vélt cél felé haladva hatalmas csapás amikor rájön, hogy éppen ezt az igazat kell kiírtani magából. Bonyolult csak vázlatosan is fölrajzolni mindazt, ami Batival nem egész egy év alatt történik. Ehhez a feladat-

hoz Eperjes Károly sokszor erőtlennek bizonyult, főleg akkor, amikor a morális konfliktusokkal küzdő, töprengő és dönteni nehezen tudó Bált kellett adnia. Gondolkodóként nem eléggé mély, viszont meggyőző forradalmi lelkesedésében, agitátorként, vitapartnerként, s autentikus a vereség utáni megtörttségben is.

Takács Katalin Cinner Erzsijének fő erénye, hogy a pontosan megfogalmazott szerepre azonnal ráérez. Játékának nincsenek eszései, mindvégig hiteles, egyszóval a film legstabilabb színészi alakítása. A szavaknak súlyt, a cselekedeteknek hitelt tudott adni. Jordán Tamás Vértes, azaz Lukács György szerepében és Hernádi Judit Flamm Jutkaként. Bán János szőke Lányija és Haumann Péter Fluckja mondható még jelentős teljesítménynek. Kár, hogy Andorai Péter Lénártja darabosra sikerült, görcsben játszott. Egy nagy jelenete azonban neki is volt, és ezt azért emelnénk ki, mert a film egyik legjobb jelenete is, az amikor egy este Cinner Erzsinnél összetalálozik Bált, Flamm Jutka, Lénárt és felesége, s kialakul a szerelmi ötszög, amely oly érzékletesen mutatja valamennyiük nyomorát.

Sajnálhatjuk, hogy az újvidéki és szabadkai színészek nem jutottak komolyabb szerephez, bár epizódszerepben is meggyőzően hatott Soltis Lajos Sásdi Bandi festője, s rendkívül magabiztosan irányította a mozaikokból összállító nyolcadik részt Jónás Gabriella.

Az *Optimisták* filmsorozata nyilván sokkal részletesebb elemzést érdemelne, de nagyképűség lenne egyszeri látás, s az ellenőrzés lehetősége nélkül részletekre kitérni. A sajtóvetítés pedig felénk még mindig nem gyakorlat. Elemzőbb, részletekbemenőbb vizsgálathoz várjuk ki a sorozat ismétlését.

BORDÁS Győző

POSTARABLÓK

A véletlen közrejátszása folytán éppen akkor sugározták Gion Nándor *Postarablók* című ifjúsági regényének filmváltozatát a Magyar Televízióban, amikor idehaza az új kiadásnak köszönve aktualizálódott ismét a könyv. Mégpedig azzal, hogy annak az öt ifjúsági regénynek a sorában kapott helyet, amelyek az elmúlt másfél évtized legsikeresebb alkotásaiként második kiadásban jelentek meg. Felfrissített ismeretekkel és élményekkel vártuk tehát az újév napján a tévéfilm bemutatóját. Utána sem kellett lapozni, hogy azonnal érezzük: a rendező eléggé szabadon bánt a regénykerettel, olyannyira, hogy már-már tartópilléreit is megmozgatta.

Gion a *Postarablók*ban is pontosan definiálható társadalmi, sőt történelmi szituációba helyezi a regénycselekményt és hőseit. A helyszín minden kétséget kizáróan szűkebb pátriánk, a maga színeivel, hangulatával, jellegzetességeivel. Gion hősei is itt ebben a mi világunkban él-